

UPPTAGET

ARKEOLOGI I STOCKHOLM

UPPTAGET utges i samarbete med
Stockholms stadsmuseum och Stockholms medeltidsmuseum.
Särtryck ur S:t Eriks årsbok 2002.

Omslagets framsida:
Arkeologerna Lars Höglund och Anki Johansson
vid utgrävningarna i kvarteret Svalan 1991.
Foto John Hedlund, SSM.

Försättsbild:
Stockholms stads äldsta sigill,
återgivet efter ett pergamentsbrev från 1306
i Riksarkivet. Foto Bengt Lundberg.

Utgivare:
SAMFUNDET S:T ERIK, STOCKHOLM
Redaktionskommitté:
SOLBRITT BENNETH, MAGNUS KÄLLSTRÖM,
KERSTIN SÖDERLUND och BARBRO ÅRHEM
Redaktör:
BJÖRN HALLERDT
Illustrationer:
Stadsmuseets fotografer
GÖRAN H. FREDRIKSSON, INGRID JOHANSSON
och BRITT OLSTRUP samt författarna, där ej annat anges.
Formgivning och original:
am*stockholm
Tryck:
Almqvist & Wiksell, Uppsala 2002

ISBN 91-974091-2-X

Innehåll

Vidgad kunskap om Stockholm genom arkeologiska undersökningar av <i>Göran Dahlbäck</i>	7
Bostadshus i Stockholm av <i>Kerstin Söderlund</i>	11
Stockholms borg och murar av <i>Kerstin Söderlund</i>	27
Gator och gränder i Gamla Stan under medeltiden av <i>Jonas Ferenius</i>	63
Franciskanerklostret på Gråmunkeholmen av <i>Lars Bengtsson</i>	75
Staden på vattnet av <i>Mikael Johansson</i> och <i>Barbro Århem</i>	91
Gamla Stans ursprungstopografi och naturhistoria av <i>John Hedlund</i>	105
Djur och människor i det gamla Stockholm av <i>Johanna Karlsson</i>	111
Människorna i Klara av <i>Linnea Forsberg</i> och <i>Barbro Århem</i>	127
Kyrkobyggare i Spånga av <i>Magnus Källström</i>	141
Kammar och kamtillverkning av <i>Magnus Källström</i>	149
Heliga jungfrur på Riddarholmen av <i>Johanna Karlsson</i>	157
Samiska föremål upp ur Stockholms jord av <i>Maja Dunsfjeld</i> och <i>Inger Zachrisson</i>	160
Ristat på näver av <i>Kerstin Söderlund</i>	164
Stockholmsrunor och en huggspårsanalys av runstenen vid Prästgatan av <i>Laila Kitzler Åhfeldt</i> och <i>Magnus Källström</i>	167
Kritpipor som hjälpmedel vid datering av <i>Arne Åkerhagen</i>	181
Keramik i Stockholm 1250-1600 av <i>David Gaimster</i>	189
Medeltida keramik från Frankrike av <i>Mikael Johansson</i>	211
Kinesiskt porslin i Stockholm av <i>Göte Nilsson Schönborg</i>	215
”Drycke glass” i Stockholms jord från 1200-tal till 1900-tal av <i>Lars G. Henricson</i>	225
Ett medeltida svärd återfår sin forna glans av <i>Peter Johnsson</i>	237
Stockholmsvrak av <i>Marcus Lindström Hjulhammar</i>	243
Författarna	251

Medeltida keramik från Frankrike

MIKAEL JOHANSSON

I samband med grundförstärknings- och ombyggnadsarbeten har under de senaste 20 åren flera arkeologiska undersökningar genomförts i kvarteret Tritonia. Speciellt vid två av undersökningarna har ny och spännande information om Stockholms medeltida historia framkommit. Den ena genomfördes i fastigheten Tritonia 8 under åren 1984-1986, och då påträffades bl a murar till det s k Lejontornet, som ingått i den medeltida stadsmuren, stensatta gränder, trähus och pålrader. Genom dendroprov har pålarna i Lejontornets grund kunnat dateras till 1382-1383 och pålraderna till efter 1349. Den andra undersökningen gjordes 1995 i fastigheten Tritonia 4 och även då hittades rikligt med träkonstruktioner, framförallt pålar. Fyra dendroprov från denna undersökning har daterats till sent 1200-tal eller tidigt 1300-tal. Vid de två undersökningarna gjordes också en mängd fynd och bland dem finns två mycket ovanliga keramikskärvor. Den ena skärvan är ett mynningsfragment till en kanna i vitgods och den andra en bottendel till en bägare i stengods.

Stengodsskärvan hittades i Tritonia 8 i ett lager som daterats till 1380-1400. Den kommer från en liten bägare som med stor sannolikhet är tillverkad i Beauvais i norra Frankrike. I detta område tillverkades mellan ca 1380-1500 ett gråvitt stengods som till stor del är identiskt med det stengods som vid samma tid producerades i Siegburg i Tyskland. Det finns dock en tydlig skillnad mellan de båda sorterna, stengodset från Beauvais har rakt avskurna bottenkanter medan det tyska stengodset har tummade bottenkanter med en mer eller mindre vågig form.

Stengods från Beauvais har tidigare inte hittats i Sverige eller ens i något av de andra nordiska länderna, och fynden är också få i övriga Europa. Till viss del beror det på att Beauvaisgodset är mycket svårt att skilja från Sieburggodset men troligen även på att produktionen i Beauvais inte varit särskilt stor och inte heller exporten därifrån.

Stengodsbägaren från Beauvais hittad i Tritonia 8 (fyndnummer 426).
De tecknade linjerna visar ett förslag till rekonstruktion av bägarens form.

Vitgodsskärvan hittades i Tritonia 4 i ett lager som preliminärt daterats till tiden kring 1200-talets slut och 1300-talets början. Skärvan kommer från en blyglaserad kanna som tillverkats i Saintonge i sydvästra Frankrike. Vitgodset från Saintonge kan dekormässigt indelas i två huvudtyper, kärl med monokrom dekor och kärl med polykrom dekor. Den vanligaste typen är de monokroma kärlen med grönfärgad blyglasyr, och de förekommer under större delen av 1200-1300-talen. De polykroma kärlen är inte lika vanliga och de tycks också ha en kortare brukstid, från sent 1200-tal till tidigt 1300-tal. Dessa kärl har figurativ dekor, oftast i form av fåglar och/eller sköldar, målade i grönt, gult och brunsvart.

Saintongeskärvan från Tritonia 4 är av den polykroma typen och innan detta fynd gjordes hade Saintongegods endast påträffats på en annan plats i Sverige, nämligen Lödöse. Där har man hittat enstaka skärvor från tre eller möjligen fyra polykroma kärl, alla av samma typ som det från Tritonia. I Lödösematerialet finns också några mono-

Mynningen till vitgodskannen från Saintonge hittad i Tritonia 4 (fyndnummer 345).

Teckningen visar hur kannan kan ha sett ut.

kroma skärvor med röd blyglasyr vilka kan komma från Saintonge. I Norge har Saintongegods hittats på flera platser men även där endast i modesta mängder. Vanligast är skärvor av den monokroma typen men det förekommer även polykroma. I Trondheim har en polykrom och 16 grönglaserade skärvor påträffats. Saintongegods finns även i Bergen i form av en polykrom och två grönglaserade skärvor. Bland fynden från Gamlestaden i Oslo finns en polykrom Saintongeskärva samt några grönglaserade skärvor som eventuellt kan komma från Saintonge. I Tønsberg har man påträffat 14 keramikskärvor som klassificerats som franska. Det rör sig om både grönglaserade och polykroma skärvor, och några av dem bör vara från Saintonge. Denna keramik kan ha kommit till Norge via England som man hade omfattande handelskontakter med. Stora mängder Saintongegods har också påträffats i engelska hamnstäder som t ex Southampton och London.

REFERENSER

- Barton, K. J. 1964. The medieval pottery of Saintonge. I *The Archaeological Journal*, Vol 120 (1963).
- Carlsson, K. 1982. *Importkeramik i Gamla Lödöse*. Lödöse - västsvensk medeltidsstad, III:2.
- Carlsson, K. 1982. *Stratigrafi i Gamla Lödöse*. Lödöse - västsvensk medeltidsstad, I:3.
- Dunning, G. C. 1968. The trade in medieval pottery around the North Sea. I *Rotterdam Papers*, I.
- Gaimster, D. 1997. *German Stoneware 1200-1900. Archaeology and Cultural History*.
- Herteig, A. E. 1960. The Excavation of 'Bryggen', the old Hanseatic Wharf in Bergen. I *Medieval Archaeology*, III.
- Molaug, P. B. 1977. Leirkarmaterialet fra "Mindets tomt". I *De arkeologiske utgravninger i Gamlebyen, Oslo*. Bind 1, *Feltet "Mindets tomt"*.
- Molaug, P. B. 1987. Leirkarmaterialet. I *De arkeologiske utgravninger i Gamlebyen, Oslo*. Bind 3, *"Søndre Felt"*.
- Platt, C. & Coleman-Smith, R. 1975. *Excavations in Medieval Southampton 1953-1969*, Vol. 2: *The Finds*.
- Reed, Ian W. 1990. *1000 years of pottery. An analysis of pottery, trade and use*.
- Reed, Ian W. 1992. Keramikmaterialet. I *Arkeologi i Tonsberg I - Søndre bydel*. SR-registret (= stadsarkeologiska registret): Tritonia (SR 888 och 1305).
- Söderlund, K. 1986. Vid Lejontornet - en arkeologisk undersökning i Gamla Stan. I *Stadsvandringar* 10.
- af Ugglas, C. 1931. *Lödöse (Gamla Lödöse). Historia och arkeologi*. Göteborgs Jubileumspublikationer IV.